ZAMONAVIY TA’LIMDA O‘QITUVCHINING INNOVATSION KOMPETENTLIGI: MOHIYAT VA STRUKTURA

Qo`qon davlat universiteti 1-kurs magistranti

Karimova Nodiraxon Akramjon qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchining innovatsion kompetentligi mohiyatining nazariy asoslari, uning tarkibiy tuzilishi va ta’lim jarayonidagi amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Global axborotlashtirish va raqamlashtirish sharoitida pedagogik faoliyatning o‘zgaruvchan talablari o‘qituvchidan innovatsion yondashuvlarni o‘zlashtirish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish va doimiy kasbiy rivojlanishni taqozo etmoqda. Maqolada “kompetentlik” va “innovatsion kompetentlik” tushunchalarining genetik aloqasi ochib berilgan, mazkur kompetentlikning kognitiv, instrumental, affektiv va refleksiv tarkibiy qismlari tavsiflangan hamda filologiya sohasi misolida amaliy qo‘llanish imkoniyatlari ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion kompetentlik, pedagogik innovatsiya, kompetensiyaviy yondashuv, refleksiya, raqamli transformatsiya, o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi.

ИННОВАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ: СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА

агистрант 1 курса Кокандского государственного университета Каримова Нодирахон Акрамжон кизи

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы сущности инновационной компетентности учителя в современной системе образования, её структурные компоненты и практическое значение в образовательном процессе. В условиях глобальной информатизации и цифровизации изменяющиеся требования к педагогической деятельности

требуют от учителя освоения инновационных подходов, внедрения новых педагогических технологий и постоянного профессионального развития. В статье раскрывается генетическая связь понятий «компетентность» и «инновационная компетентность», описываются когнитивный, инструментальный, аффективный и рефлексивный компоненты данной компетентности, а также показываются возможности её практического применения на примере филологической области.

Ключевые слова: инновационная компетентность, педагогическая инновация, компетентностный подход, рефлексия, цифровая трансформация, профессиональная компетентность учителя.

INNOVATIVE COMPETENCE OF A TEACHER IN MODERN EDUCATION: ESSENCE AND STRUCTURE

First-year Master’s student of Kokand State University
Karimova Nodirakhon Akramjon qizi

Annotation. This article analyzes the theoretical foundations of the essence of a teacher’s innovative competence in the modern education system, its structural components, and its practical significance in the educational process. In the context of global informatization and digitalization, the evolving demands of pedagogical activity require teachers to master innovative approaches, implement new pedagogical technologies, and engage in continuous professional development. The article reveals the genetic relationship between the concepts of “competence” and “innovative competence,” describes the cognitive, instrumental, affective, and reflective components of this competence, and demonstrates possibilities for its practical application in the field of philology.

Keywords: innovative competence, pedagogical innovation, competence-based approach, reflection, digital transformation, teacher's professional competence.

Kirish.Bugungi jadal rivojlanayotgan axborot asrida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarib bormoqda. Globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari ta'lim mazmuni va shakliga yangicha yondashuvni talab etar ekan, innovatsion kompetentlik o'qituvchining nafaqat bilim darajasi, balki uning moslashuvchanligi, kreativ fikrlashi va refleksiv faoliyat yuritish qobiliyati bilan ham chambarchas bog'liq bo'lib bormoqda. Endilikda an'anaviy ta'lim usullari o'rnini interfaol, shaxsga yo'naltirilgan hamda raqamli texnologiyalarga asoslangan zamonaviy yondashuvlar egallamoqda.

Bunday sharoitda o'qituvchi faqat bilim beruvchi subyekt emas, balki ijodkor, tadqiqotchi va innovator sifatida namoyon bo'ladi. U o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ularni faol bilim olishga jalb etishda yetakchi rol o'ynaydi. Shu bois o'qituvchining innovatsion kompetentligi ta'lim sifatini oshirishning muhim va hal qiluvchi omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Mazkur yo'nalishdagi islohotlar O'zbekiston Respublikasida ham izchil amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3775-son qarorida oliy ta'lim tizimini rivojlantirish, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etish hamda o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847-son farmoni orqali 2030-yilgacha ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlanib, unda raqamli ta'lim muhitini kengaytirish, innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash va pedagog kadrlarning zamonaviy kompetensiyalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Bundan tashqari, so'nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarda o'qituvchining kasbiy rivojlanishi uzluksiz jarayon sifatida talqin qilinib, uning

innovatsion faoliyatini rag‘batlantirish, malakasini oshirish tizimini takomillashtirish hamda ta’lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish masalalari dolzarb vazifa sifatida ilgari surilmoqda. Bu esa o‘z navbatida o‘qituvchining innovatsion kompetentligini shakllantirish va rivojlantirishni davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan muhim yo‘nalishlardan biri ekanligini ko‘rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, innovatsion kompetentlikni rivojlantirish bugungi ta’lim tizimining strategik maqsadlaridan biri bo‘lib, u o‘qituvchining kasbiy faoliyatini yangi bosqichga olib chiqish, ta’lim sifatini oshirish hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA. Zamonaviy ta’limda o‘qituvchining innovatsion kompetentligi masalasi pedagogika va ta’lim nazariyasining dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida keng tadqiq etilmoqda. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ushbu tushuncha turli ilmiy maktablar doirasida turlicha yondashuvlar asosida izohlanadi, biroq ularning aksariyatida innovatsion faoliyatga tayyorgarlik, yangiliklarni qabul qilish va ularni samarali joriy etish qobiliyati umumiy mezon sifatida qaraladi.

Xorijiy tadqiqotchilar orasida Philippe Perrenoud o‘qituvchining kasbiy kompetensiyalatizimini ishlab chiqib, unda innovatsion yondashuvni pedagog faoliyatining ajralmas qismi sifatida talqin qiladi. Uning fikricha, zamonaviy o‘qituvchi o‘z kasbiy faoliyatini doimiy yangilash va takomillashtirishga qodir bo‘lishi zarur.

Michael Fullan esa ta’lim tizimidagi o‘zgarishlar nazariyasini asoslab, innovatsiyalarni joriy etishda o‘qituvchining roli markaziy o‘rin tutishini ta’kidlaydi. U innovatsion kompetentlikni faqat yangiliklardan xabardorlik bilan emas, balki ularni samarali boshqarish va amaliyotga moslashtirish qobiliyati bilan bog‘laydi.Yevropa ta’lim makonida ushbu masala European Commission tomonidan ishlab chiqilgan kalit kompetensiyalar tizimi doirasida ham yoritilgan bo‘lib, unda

kreativlik, tanqidiy fikrlash, muammoni hal etish va raqamli savodxonlik innovatsion kompetentlikning asosiy tarkibiy qismlari sifatida e’tirof etiladi.

MDH olimlari orasida Aleksey Khutorskoy kompetensiyaviy yondashuvni izchil rivojlantirib, innovatsion kompetentlikni shaxsning mustaqil bilim olishga intilishi, yangilik yaratish qobiliyati va ularni amaliyotda samarali qo‘llashga tayyorligi bilan bog‘laydi. Uning yondashuvida asosiy urg‘u o‘quvchi va o‘qituvchining faol, ijodkor subyekt sifatida shakllanishiga qaratiladi.

Shuningdek, Irina Zimnyaya kompetentlikni bilim, ko‘nikma va shaxsiy sifatlarning integratsiyalashgan tizimi sifatida talqin etadi. U innovatsion kompetentlikni aynan shu tizimning muhim tarkibiy qismi deb hisoblab, uni shaxsning yangi vaziyatlarga moslashishi, muammolarni hal etishda kreativ yondashuvni qo‘llashi hamda kasbiy faoliyatda samaradorlikka erishish vositasi sifatida izohlaydi.

Milliy tadqiqotlarda ham innovatsion kompetentlik masalasi pedagogik texnologiyalarni joriy etish, o‘qituvchining kasbiy rivojlanishini ta’minlash va ta’lim sifatini oshirish bilan bog‘liq holda chuqur o‘rganilgan. Xususan, Nishonboy Yo‘ldoshev pedagogik innovatsiyalarni ta’lim jarayoniga tatbiq etishning nazariy asoslarini ishlab chiqqan bo‘lsa, Baxrom Xodjayev o‘qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda innovatsion yondashuvning ahamiyatini alohida ta’kidlaydi. Mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan izlanishlarda innovatsion kompetentlikni shakllantirishda interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvining o‘rni muhim ekanligi qayd etiladi. Bu yondashuvlar o‘qituvchining nafaqat bilim berish faoliyatini, balki o‘quv jarayonini samarali tashkil etish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ularni ijodiy faoliyatga jalb etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Bundan tashqari, milliy tadqiqotlar innovatsion kompetentlikni rivojlantirish uzluksiz kasbiy ta’lim, malaka oshirish tizimi va metodik qo‘llab-quvvatlash bilan

chambarchas bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Ayniqsa, raqamli ta’lim muhitining kengayib borishi o‘qituvchidan yangi bilim va ko‘nikmalarni egallashni, pedagogik faoliyatda zamonaviy vositalardan samarali foydalanishni talab etmoqda.

Milliy ilmiy qarashlar innovatsion kompetentlikni ta’lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim omili sifatida baholaydi hamda o‘qituvchining kasbiy salohiyatini oshirish orqali ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish mumkinligini asoslab beradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy ilmiy qarashlarda innovatsion kompetentlik ko‘p komponentli tuzilma sifatida qaralib, uning tarkibiga kognitiv, amaliy, motivatsion va kreativ jihatlar kiritiladi. Shu bilan birga, so‘nggi tadqiqotlarda raqamli texnologiyalar va ta’limning raqamli transformatsiyasi innovatsion kompetentlik mazmunini yanada kengaytirayotganligi qayd etilmoqda.

Muhokama va natijalar. Yuqoridagi nazariy yondashuvlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchining innovatsion kompetentligi zamonaviy ta’lim tizimida strategik ahamiyatga ega bo‘lgan murakkab va ko‘p qirrali hodisadir. Tadqiqot natijalari asosida aytish mumkinki, innovatsion kompetentlik faqat yangi pedagogik texnologiyalarni bilish bilan cheklanmaydi, balki ularni tanlash, moslashtirish va samarali qo‘llash jarayonlarini ham o‘z ichiga oladi. Shuningdek, innovatsion kompetentlikning rivojlanishi o‘qituvchining shaxsiy fazilatlari, xususan, yangilikka ochiqlik, refleksiv fikrlash, ijodkorlik va doimiy o‘zini rivojlantirishga intilish kabi omillar bilan chambarchas bog‘liqdir. Zamonaviy ta’lim jarayonida aynan shu sifatlar o‘qituvchining kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy mezonlardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Zamonaviy pedagogik amaliyotda innovatsion kompetentlik o‘qituvchining faoliyat samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Xususan, raqamli ta’lim platformalari, masofaviy o‘qitish texnologiyalari, sun’iy intellekt elementlari asosidagi vositalar va «blended learning» kabi yondashuvlarning joriy etilishi o‘qituvchidan yangi ko‘nikmalarni talab etmoqda.

Bunday sharoitda innovatsion kompetentlik o‘qituvchiga ta’lim jarayonini individuallashtirish, o‘quvchilarning ehtiyoj va qobiliyatlarini hisobga olish, hamda o‘quv muhitini interfaol va motivatsion jihatdan boyitish imkonini beradi.

Tahlillar shuni ham ko‘rsatadiki, innovatsion kompetentlikni shakllantirish uzluksiz va tizimli jarayon bo‘lib, u o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, malaka oshirish tizimi va amaliy faoliyati bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanadi. Ayniqsa, raqamli ta’lim muhitining kengayishi o‘qituvchidan yangi ko‘nikmalarni egallashni, ta’lim jarayonini individuallashtirishni va interfaol metodlardan samarali foydalanishni talab etmoqda.

Natijada, innovatsion kompetentlikni rivojlantirish ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning mustaqil va kreativ fikrlashini shakllantirish hamda ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos holda tayyorlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Shu bois, pedagoglarning innovatsion kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kengaytirish, ilg‘or tajribalarni umumlashtirish va ularni ta’lim amaliyotiga joriy etish dolzarb vazifa sifatida e’tirof etiladi.

XULOSA VA TAVSIYALAR. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta’limda o‘qituvchining innovatsion kompetentligi doimiy rivojlanib boruvchi, dinamik va ko‘p qirrali jarayon hisoblanadi. Innovatsiyalarni qabul qilishga tayyorlik, kreativ yondashuvni qo‘llash hamda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish pedagogik faoliyat natijadorligini sezilarli darajada oshiradi. Bunday kompetentlikka ega o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi subyekt, balki ta’lim jarayonini loyihalovchi, boshqaruvchi va refleksiv tahlil qiluvchi mutaxassis sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu bilan birga, innovatsion kompetentlik pedagogdan moslashuvchanlik, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish hamda o‘quvchilar bilan interfaol hamkorlikni yo‘lga qo‘yish kabi muhim ko‘nikmalarni talab etadi. Ayniqsa, sun’iy intellekt, onlayn ta’lim platformalari va raqamli resurslarning keng joriy etilishi o‘qituvchining kasbiy faoliyatini yangi bosqichga olib

chiqmoqda. Bu esa o‘z navbatida pedagogning uzluksiz o‘rganishi, o‘z ustida ishlashi va yangi metodikalarni sinovdan o‘tkazishini zaruratga aylantiradi.

Innovatsion kompetentlikka ega o‘qituvchi o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, kommunikativlik va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini shakllantiradi, natijada raqobatbardosh va zamonaviy talablarga mos shaxs tarbiyalanadi. Shu bois, ta’lim tizimida innovatsion kompetentlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik ta’minotni kuchaytirish, malaka oshirish tizimini takomillashtirish va innovatsion muhitni kengaytirish ustuvor vazifalardan biri bo‘lib qoladi.

Tavsiya:

O‘qituvchilarning innovatsion kompetentligini rivojlantirish uchun uzluksiz malaka oshirish va kasbiy rivojlanish tizimini takomillashtirish zarur.

Ta’lim jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini keng joriy etish, ayniqsa raqamli platformalardan samarali foydalanishni yo‘lga qo‘yish lozim.

Pedagoglarda refleksiv va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan trening va seminarlarni tashkil etish muhim.

Innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlovchi metodik muhit yaratish, ilg‘or tajribalarni ommalashtirish va rag‘batlantirish tizimini kuchaytirish zarur.

Ta’lim jarayonida interfaol metodlar va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni keng qo‘llash orqali o‘quvchilarning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1.O‘zbekiston Respublikasining "Ta’lim to‘g‘risida"gi Qonuni.

2.Muslimov N.A. va boshqalar. "Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari". T.: 2015.

3. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: 2017.

4.Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – T.: 2010.

5.Sayidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: 2003.

6.Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T.: 2006.

7. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. – T.: 2011.

8.Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – M.: 2004.